

Život - podmínky a zdroje / Adaptace a prostředí / Vývoj a „adaptace“

Rozsah podmínek pro vznik života je mnohem užší než rozsah podmínek, pro jeho udržování a rozmnožování (a ovšem i pro jeho vývoj). Když už tu život je, pokouší se obsadit i taková místa, kde by býval nikdy nemohl vzniknout. V tom spočívá schopnost adaptace na odlišná prostředí. Taková adaptace není výsledkem změny prostředí, nýbrž má svůj vlastní a na změně prostředí původně nezávislý zdroj. Adaptace je především výsledkem aktivních opatření organismu; taková opatření mohou být úspěšnější nebo méně úspěšná, a také zcela neúspěšná, ale to je výsledkem jejich „ověřování“ v praxi přežití, a v žádném případě to není výsledkem nějakého aktivního „působení“ prostředí (a jeho změn). Téličnost („zacílenost“) takových adaptací nemůže být zpochybňována poukazem na to, že na nižších úrovních není „vědomá“; spíše lze ustavení a další vývoj vědomí považovat za jednu z velmi úspěšných forem adaptace. Neméně neodůvodněné než dogmatické popírání těličnosti je předpokládání nějakého předem „daného“ nebo stanoveného cíle, kterého má být dosaženo. Všechno se zdá nasvědčovat tomu, že musíme najít způsob pojmového postižení schopnosti pravých jsoucen vymknout se za příznivých okolností nejpravděpodobnějšímu průběhu vlastního dění i reagování na ty či ony podmínky, tj. schopnosti přesahu či překročení typičnosti. Zvnějška se to může velmi často jevit jako náhoda či náhodný omyl (např. „překlep“ přepisu DNA apod.), ale správně to je třeba chápat jako aktivní využití „náhodného“ výskytu okolností. Velmi zřetelně to je vidět na jevu zvaném „mimikry“. Tam jde o využití možnosti vnějšího napodobení něčeho z okolí (ať už k posílení nenápadnosti nebo naopak k posílení odstrašující nápadnosti, atd.), přičemž je však bytostný ráz vlastního života zachován a dokonce jeho zachování je tím posíleno. Všude ve vývoji můžeme rozpoznat nejen drobné úspěchy malých adaptačních kroků, ale také skutečně velké proměny, jež mají povahu „vynálezů“ (byť nikoli vědomě plánovaných). Není to tedy prostředí, nejsou to okolnosti, které jsou zdrojem adaptací nebo dokonce takových „vynálezů“, jež jsou základem vývojových změn k lepšímu a úspěšnějšímu způsobu života, ale je to život, který je schopen využít nahodilostí k tomu, aby úspěšněji přežil (individuálně i nadindividuálně, tedy druhově a rodově atd.) tak, že překročí vlastní „sebedanost“. Vypadá to tak, že život jakoby tápe a slídí po okrajích cest, po nichž se ubírá, a pokouší se využít některých možností, jak uhnout z hlavního směru na nějakou zprvu okrajovou a jakoby vedlejší stezičku. Někdy se to osvědčí, jindy nikoliv; nejrůznější proměny okolí a prostředí tomu někdy mohou napomáhat, ovšem za předpokladu, že život takové možné odbočky „nepřehlédne“ resp. nenechá přejít a zmizet bez vhodného využití. Právě proto je ve vývoji vždy ve hře také mnoho nahodilostí, ale nejdůležitější je vždycky to, zda z toho život svou schopností nejen adaptací, ale také vynálezů dokáže něco vytěžit.

(Písek, 050329-3.)